

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

К. А. БОЧАРОВА

**ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ,
ПОВ'ЯЗАНИМ З ВАНДАЛІЗМОМ**

Монографія

За загальною редакцією
кандидата юридичних наук, доцента
С. Ю. Лукашевича

Харків
«Право»
2019

УДК 343.9:343.59

Б86

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 12 від 24 травня 2019 р.)*

Рецензенти:

С. Ф. Денисов – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії державної пенітенціарної служби;

О. М. Литвинов – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Заслужений працівник освіти України;

О. М. Подільчак – кандидат юридичних наук, доцент, заступник начальника відділу підготовки прокурорів з нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях Національної академії прокуратури України

Бочарова К. А.

Б86 Запобігання злочинам, пов'язаним з вандалізмом : монографія / К. А. Бочарова ; за заг. ред. С. Ю. Лукашевича. – Харків : Право, 2019. – 216 с.

ISBN 978-966-937-741-8

Монографію присвячено комплексному науковому дослідженню вандалізму, його кримінально-правовим формам, а також розробці комплексу заходів запобігання злочинам, пов'язаним з ним. У роботі розроблено авторське визначення вандалізму, з'ясовано його характерні ознаки і види залежно від мети діяльності вандала, визначено склади злочинів, які можуть містити у собі риси вандалізму. На підставі узагальнення емпіричних даних здійснено кримінологічний аналіз злочинів, пов'язаних з вандалізмом. Визначені криміногенні риси осіб, які вчиняють вказані злочини, а також розроблено типологію цих осіб. Висвітлено причини й умови поширення діянь, що досліджуються. Розглянуто міжнародний та зарубіжний досвід запобігання вандалізму та можливості його використання у вітчизняній превентивній діяльності. Сформовано низку заходів загальносоціального і спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, пов'язаним з вандалізмом. Проаналізовано суб'єктів, які можуть здійснювати превентивну роботу щодо вказаних злочинів.

Видання призначено для науковців-правників, практиків, викладачів, аспірантів, студентів закладів вищої освіти, а також для тих, хто цікавиться проблемою злочинності та розробляє заходи запобігання їй.

УДК 343.9:343.59

© Бочарова К. А., 2019

© Оформлення. Видавництво
«Право», 2019

ISBN 978-966-937-741-8

ЗМІСТ

Передмова	4
Вступ	7
 Розділ 1	
СУЧАСНИЙ ВАНДАЛІЗМ ЯК КРИМІНОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА	
1.1. Поняття та сутність вандалізму як прояву агресивної протиправної поведінки та його види	13
1.2. Детермінаційний комплекс сучасного вандалізму	33
 Розділ 2	
ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВАНДАЛІЗМОМ, ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	
2.1. Кримінологічний аналіз злочинів, пов'язаних з вандалізмом	48
2.2. Причини й умови злочинів, пов'язаних з вандалізмом	59
2.3. Криміногенні риси осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з вандалізмом	70
2.4. Латентність злочинів, пов'язаних з вандалізмом	90
 Розділ 3	
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З ВАНДАЛІЗМОМ, В УКРАЇНІ	
3.1. Міжнародний і зарубіжний досвід запобігання вандалізму: можливості його застосування у вітчизняній превентивній діяльності	105
3.2. Загальносоціальне запобігання злочинам, пов'язаним з вандалізмом	116
3.3. Спеціально-кримінологічне запобігання злочинам, пов'язаним з вандалізмом	144
3.4. Суб'єкти запобігання злочинам, пов'язаним з вандалізмом	176
 Висновки	193
Список використаних джерел	197

Передмова

За умов сьогодення людство та всі суспільні та державні утворення, у тому числі й Україна, як частина світового устрою, переживає багато змін, перебуваючи в кардинально новій політичній, економічній, духовно-ідеологічній ситуації порівняно з кінцем ХХ століття; її основними ознаками є соціально-господарська стагнація, політична, культурно-виховна та морально-психологічна невизначеність. Складність і суперечливість соціально-економічного й політичного розвитку нашої країни зумовлюють потребу в теоретичному осмисленні й розробці науково обґрунтованого інструментарію, за допомогою якого можна зробити ефективнішим процес державної розбудови. Без теоретичного знання, що безпосередньо слугує конкретній державотворчій практиці, неможливе виконання стратегічного завдання – побудови демократичної держави й громадянського суспільства на теренах України. Важливим застереженням при цьому є також і те, що високий рівень правосвідомості є обов'язковим атрибутом будь-якого розвинутого суспільства, оскільки забезпечує його існування та прогрес. Злочини ж, пов'язані з вандалізмом, становлять реальну небезпеку життєдіяльності як окремих громадян, так і країни в цілому.

Беззаперечним є твердження, що одним із важливих напрямів розбудови України як незалежної демократичної держави є запобігання злочинності. Успіх у цій діяльності значною мірою залежить від теоретичних розробок запобігання окремим її видам. При цьому важливо досліджувати як чинне кримінальне законодавство й практику його застосування в сучасних умовах, так і детермінанти існування та відтворення злочинів окремих видів, а також специфічні засоби й заходи запобігання їм.

Серед широкого кола проблемних питань, що постають перед дослідниками, одне з провідних місць повинні займати дослідження запобігання агресивним проявам та вандалізму, як явищам суспільного буття. Злочинність у зазначеній царині є особливо небезпечною, оскільки може обумовлювати інші види злочинів, сприяти викривленню в громадській свідомості історичної спадщини, норм моралі та права, підривати основи суспільних відносин тощо.

Монографія Бочарової К. А. є самостійною науковою працею, що присвячена дослідженню сучасного вандалізму, його детермінації, а також запобігання злочинам, пов'язаним з ним. Авторкою аргумен-

товано актуальність досліджуваної проблеми для сучасної кримінології, яка обумовлена відсутністю протягом останніх двадцяти років наукових досліджень, пов'язаних з вивченням та аналізом детермінант та суспільних процесів існування, відтворення і поширення явища вандалізму в Україні та ефективних напрямків превентивної діяльності у цій царині.

Слід погодитися з тезою авторки щодо того, що сучасні політичні процеси в Україні вплинули на суспільні перетворення та призвели до підвищення агресивності громадян, зниження терпимості, у наслідок чого збільшилася кількість руйнівних дій на всій території нашої держави. На ґрунті цього, розвиваються молодіжні течії та групи, що використовують об'єкти благоустрою населених пунктів, майно фізичних чи юридичних осіб або культурні, духовні чи історичні цінності задля виміщення агресії, висловлення недоволення або протест владі чи певній соціальній групі, культурі. Крім цього, виникають інші причини, що спонукають осіб до протиправних деструктивних дій.

Авторкою наголошено, що з цієї проблематики написано ще у 1996 році монографію А. М. Бандуркою та А. Ф. Зелінським, яка називалася «Вандалізм», де розкриті питання змісту і мотивації вандалізму, здійснена спроба розробити заходи запобігання цьому явищу. Більш сучасне дослідження зазначеного питання було здійснено у криміналістичній науці К. В. Латиш, яка у 2016 році захистила кандидатську дисертацію на тему «Криміналістична характеристика та організаційно-тактичні основи розслідування вандалізму», у якій розроблено типову криміналістичну характеристику вандалізму, побудовано організаційно-тактичні основи його розслідування відповідно до сучасних тенденцій науки та практики.

Тому запропонована монографія є новою у сучасній кримінології працею, у якій розкрито сутність і види вандалізму як проблеми союдогення, здійснено кримінологічний аналіз злочинів, пов'язаних з вандалізмом, виокремлено детермінанти та латентність цих злочинів, виокремлено риси осіб, що вчиняють їх, а також сформульовано трирівневий комплекс заходів його запобігання з урахуванням тенденцій їх поширення та можливостей застосування в Україні.

За результатами власного емпіричного дослідження та здійсненого кримінологічного аналізу встановлено, що вандалізм є поширеним явищем в Україні, проте через відсутність механізму регулювання

відносин, що виникають, змінюються чи припиняються у зв'язку вчиненням та запобіганням зазначених деструктивних дій, виникає потреба детального дослідження цього явища та злочинів, пов'язаних з ним, усунення прогалин у кримінальному законодавстві та розробити дієвий механізм впливу на явища та процеси, що детермінують вчинення досліджуваних діянь.

Авторці успішно вдалося поєднати фундаментальні теоретичні та прикладні положення, її висновки та рекомендації ґрунтуються на вдалому поєднанні методологічних засад наукового пошуку з ґносеологічно виправданими методиками дослідження і способами відбору та аналізу емпіричного матеріалу. Для досягнення поставленої мети комплексного дослідження як явища сучасного вандалізму в Україні, так і злочинів, пов'язаних з ним, було проведено анкетування 580 громадян, 100 практичних працівників правоохоронних органів та 50 наукових та науково-педагогічних працівників щодо рівня латентності злочинів, пов'язаних з вандалізмом. Крім того, було вивчено 296 кримінальних справ, які були розглянуті судами першої інстанції Вінницької, Сумської, Харківської, Полтавської областей та міста Києва, а також вироки за вчинені злочини, оприлюднені Єдиним державним реєстром судових рішень за низку років.

Висновки, до яких дійшла Бочарова К. А., розроблені нею рекомендації щодо змін у діюче кримінальне законодавство, а також запропоновані заходи удосконалення діяльності із запобігання та протидії злочинам, пов'язаним з вандалізмом, є особистим внеском авторки в науку кримінологію, зокрема в розробку на теоретичному й прикладному рівнях проблеми існування, відтворення та поширення вандалізму як явища суспільного буття, явищ та процесів, що детермінують його, а також запобігання злочинам, пов'язаних з вандалізмом. Висновки та рекомендації, надані в монографії, можуть стати підґрунтям подальших досліджень як злочинів, пов'язаних з вандалізмом, вандалізму як такого, а також злочинності взагалі та сприяти удосконаленню існуючих та розробці нових заходів і засобів запобігання злочинності на всіх рівнях – від загально соціального до індивідуального.

Сергій Юрійович Лукашевич
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого